

מסורת הש"ס

(א) נע"ו פירושו הערוך בערך חלקו; (ב) מנלה ג"ו; (ג) שבעות טו; מנלה ג"ו; (ד) נע"ו לאף ג"ו; (ה) נע"ו נתוספת חולין ס"ה. ד"ה אע"פ.

תורה אור השלם

1. ואם לא יקאל עך מלאות לו שנה תמימה וקם הבית אשר בעיר אשר לו חוקה למצמתה לקנה אהו לדרתיו לא יצא בבל; ויקרא ה' ה' 2. ותורדם בחבל בעד החלון כי ביהת בקיר החומה ובחובה הקיר יושבע; יחושע טו טו

לעזי רש"י

משטי"ר. ארון כלים.

רבינו גרשום

משה איצטרך (בבלי) לתקוני נתינה שלא לבני כגון זה [שחולש מעותיו בלשכה: והלל מאי דאיצטרך ליה תקין. הא בעלמא בין בפניו ובין שלא בפניו מדעתו אין בעל כרחו לא: מתני: כל שהוא לפניו מן החומה כגון בתים ובתי מרחצאות ומגדלים ושוכבים וכל כיוצא בהן: חיי"ן חיי"ן בבתי ידעו חומתו ונתלטין עמה אחר יריב חושי: יוחי"ן חיי"ן חשדות שאם יש שדות [בתוך] חזירי אין חולטין: ביה הבנוי בחומת חזירי. ה' יהודה אומר אינו נחלט בבתי חזירי חומה לפי שהוא דומה כאילו עומד חוץ לעיר: ה' משפון אומר בתל החזיקין. ש' בת הוא חומתו ודומה למגדל שהוא עומד בחומה ונחלט: ג' [בית] חזירי וקם הבית אשר בעיר אשר לו: אלא בית שהוא ארבע דירה שחלט: ת"ל בית דרמי לבית למעט שדות דברי ר' יהודה: ואלא לר' מאיר דאם כתיב בית ומשע לו: אלא בית שהוא ארבע דירה שחלט: ת"ל בית דרמי לבית למעט שדות דברי ר' יהודה: ואלא לר' מאיר דאם כתיב בית ומשע לו: אלא בית שהוא ארבע דירה שחלט: ת"ל בית דרמי לבית למעט שדות

ומצולה. עומק בעלמא שיש בה מים שאינו ראוי לזריעה ואינו זוכין כ"כ לבית ארבע לר' יהודה דמפטע שדות ממשע נמי הני דרמו לשרה דלית להו יורה לר' מאיר דבעי לברוי אפי' שדות שדות גמרוין לא מצי לברויי משום דרכות בית אבל חולטת ומצולה דרמו לבית למגדל וכו' הכי נמי דסבר ר' יהודה: והא תניא. סירטא: ה' שמפון סבר בשפטיה דקרא. כמי שהוא משמע כי ביהת בקיר החומה ואפי' הכי ובחומה היא יושבת פי' לפנים מן החומה: ור' יהודה סבר בחומה היא יושבת. כתיב לא בעיר חומה כלומר יושבת כלפנים מן החומה: מתני: איה שגנותיה וחומתה. דאמר שלל החומה האבי מלאה גגת ואיכא דאבי שגנותיה משפיעין עך דארין וכן הו' חומות: ג' [החומה] דכתיב: כתיב לו חומה סביב. חומה [משפ] סביב לעיר כתיב: ולא שור איני. חומה של גגות: סביב. דרמי לר' יהודה חזירי ארץ ליהם חומה סביב מכלל דרמי עיר חומה חזירי חומה ארץ ליהם חומה סביב מכלל דרמי עיר חומה חזירי חומה סביב: איה שור חומה. באלף חומה. כלומר ארץ שאין לו עכשיו ויהי לו קודם לכן נידון בבתי עיר חומה: [קצרה הישנה שחכמות ציפורין].

המוכר שדהו פרק תשיעי ערכין

לב.

עין משפט
גר מצוה

ב א מ"י פ"ג מהל שמיטה וכו' הלכה יא: מא ב מ"י ט"ז: מב ג מ"י ט"ז: מג ד מ"י ט"ז: מה ה מ"י ט"ז: מו ו מ"י ט"ז: מז ז מ"י ט"ז:

מובא רש"י

לא הויה נתינה. ובינו ג' לרמב"ם הוא לא מקין הלל כדמיינו (שם). שלא בפניו. כי הלא שמיטה נתינה היא דאיצטרך ליה תקין. לר' שהיה נעטק והתקין דעל כרחו ואלא בפניו הלא נתינה. ואי הוה נמי קמי מתן ואמר לא מקבילנא הוה איצטרך להלל נמי לתקוני דמיהו נתינה. הלא מה שלא הויה לא הולך. ובינו ג' לרמב"ם הוא לא קיימת מקמתה דהלל שור. ודומה ולא שור איגר. בבתי ערי חומה כתיב עיר חומה ולא עיר שאין לה חומה כפי עמלתה אלא מקומה כתיב סמוכות לו וכו' וממנו נתינתה על תמים עמלת חומה לעיר. והיינו שור איגר שגנתייה חומתייה. ג' מתקנתין איגר (מגילה ה:).

שינויי נוסחאות

א [כ ד שמינו בר אשיר ויהונתן (שם) וכו' בהג' ר"י פ"ט]. ב [ומפלה רבי יהודה אומר כשירות ל' מאיר אומר בבתיים (שם) ו' וישבת ר' ששון סבר. ה"ל ר"ש סבר כי ביהת בקיר החומה וכו' סבר חומתה הויה חומה ואינו יצרכת רש"י ז"ל (שם)]. ג [בכרם הממנה מקומות, ו' ומגלה גידוד וכן להלן (שם)]. ד [ומגדל ואינו ירושלים (שם)]. ה [כרם אלעזר בר (שם)]. ו [לא. ס"א פ"א (שם)]. ז [ומגדל ואינו ירושלים (שם)]. ח [אלף מיתב גמ' מתקן (שם)]. ט [מ"י מ"י רש"י ובלשון (שם)]. י [כרם אלעזר בר (שם)]. יא [אלף מיתב גמ' מתקן (שם)]. יב [מ"י מ"י רש"י ובלשון (שם)]. יג [כרם אלעזר בר (שם)]. יד [אלף מיתב גמ' מתקן (שם)]. יה [כרם אלעזר בר (שם)]. יז [כרם אלעזר בר (שם)]. יח [כרם אלעזר בר (שם)]. יט [כרם אלעזר בר (שם)]. כ [כרם אלעזר בר (שם)]. כא [כרם אלעזר בר (שם)]. כב [כרם אלעזר בר (שם)]. כג [כרם אלעזר בר (שם)]. כד [כרם אלעזר בר (שם)]. כה [כרם אלעזר בר (שם)]. כו [כרם אלעזר בר (שם)]. כז [כרם אלעזר בר (שם)]. כח [כרם אלעזר בר (שם)]. כט [כרם אלעזר בר (שם)]. ל [כרם אלעזר בר (שם)].

שיטה מקובצת

תוס' ד"ה מראצטרך וכו' ר"י הודיא מתנה וכו'. גליון. כתיב דבעלמא לא הויה נתינה. לענין מתנה לא לאשמרתי. דמלאה דפשיטא היא דאין אדם זוכה בע"כ במתנה שנתון לו חבירו. ולענין פירעון חוב פשיטא דממעיל בע"כ מופטו ליה אם זרק החוב בחיקו שני מלות, וכן לענין פקדון נמי ידחת כפי הגזול בתרא (ביק קיה). הלאו מחבירו וכו' שהפקיד אצלו ביטובו כי הא ביטובו יחזיר לו אפי' בע"כ, והבא חזירו דבר שהוא זקוק לקבל מחבירו וכו' ויש לו זכות דברא אחר כגודו כגון נג על תנאי דמתאים וכו' הכא

מי איכא מידי לאורייתא משמטא והתקין הלל דלא תשמט ומשני בשביעית בזמן הזה דרבען ופרש"י והלל כרבי סבירא ליה דלאמר שביעית להשמטת מלוה בזמן הזה דרבען ואע"ג דהלל צבית שני הוה סבירא ליה דצבית שני הואיל ולא היה יוצל נוהג לא היה נוהג שמיטה מדאורייתא ולאמרינן מנו יוצלות לקדש שמיטין מדרבען קאמר וכאן משמע דצבית שני היה יוצל נוהג מן התורה וכן משמע צבירות פרק ארבעה ממוסרי כפרה כסופו (דף י"א). ויתנו [ט] ידיהם להוילא (את) נשיהם ואשמיים וגו' אמר רב סמל מלמד שכולן שפחה חרופה זעלו ושפחה חרופה היינו חזיה שפחה וחזיה צת חורין המאורסת לעזב עברי ואמרינן צפרקין דלעיל (דף ע"ג). דאין עזב עברי נוהג אלא בזמן שהיוצל נוהג אלמלא נהגו יוצלות צבית שני וי"ל דע"כ דאין הכי נמי דנהגו יוצלות צבית שני ואע"ג דכל ישראל לא חזרו בימי עזרא דרבען (ממיה ו) כלל הקלה כחמד ארבעה רבוא אלפיס כל מלאות וששים ומיהו מכל שצט ושצט חזרו מקלמין והוי שפיר כמו כל יוצדיה עליה דלאמרינן לקמן שמנו יוצלות אע"ג דלא חזרו כולן והיה דפיק השולח (גיטין דף נ"ג). ז"ל דהלל לאו לרעה תקין אלא יודע היה שהצבית היא עמוד ליכרד ולפיכך תקין פרוצול ואע"ג דצבית התם הלל כי תקין פרוצול לרעה הוא דתקין או לדרי עלמא תקין היה לאו לאצ"י קציע כי אם לרעא דמתוך התם הפקר ז"ל היה הפקר:

מראצטרך ה"ה

נתינה בעל כרחו [ט] כן [הוי נתינה הא בעלמא נתינה בע"כ] לא הויה נתינה. (לא) פשיטא דאין לו ללדס לקבל מתנה זעל כרחו ולא הויה נתינה ואל"ת וכי איצטרך ליה להביא רחיה על זה דנתינה זעל כרחו לא הויה נתינה פשיטא דאין לו ללדס לקבל מתנה זעל כרחו ועוד היכי פליג על זה רב פפא וי"ל דולאי מתנה דרשות שאין לו שום נזק פשיטא דלא הויה זעל כרחו ורב פפא נמי לא פליג על זה אלא צמתנה שיש בה נזק פליגי כמו הכא דלמנה זעל כרחו דלא הויה נתינה ליה מאתים זוז שהיא זריכה כדי לקיים תנאי הגט וכגון קלה דמתני' [ז] [אצל] היכא דאיכא חובה לנתון כגון חוב או פקדון כה"ל דואי הויה נתינה זעל כרחו ואם תאמר הא דתנן פקדן מי שחזון (גיטין ע"ד). וס' הרי זה גיטך על מנת שתתן לי איצטליתי ואצדה איצטלימו רבן שמעון זן גמליאל אומר תמן דמיה והתם מיירי אפי' זעל כרחו זעל דבעל מופלגי רבנן עליה ואמרי איצטלימו דוקא קאמר [ה] מו צעי התם בגמרא האומר לנשה הרי זה גיטך ע"מ שמתני מאתים זוז וחזר ואמר לה מחולין לך מהו תיבעי לרבנן תיבעי לרשב"ג תיבעי לרבנן עד כאן לא קא אמרי רבנן התם אלא היכא דלא אחליה לגבה אבל הכא הא קאמר מחולין לך [ז] והא ע"כ דאמרי רבנן איצטלימו דוקא קאמר זעל כרחו מיירי דאי מדעתו לא גרע ממחולין לך ואפ"ה קאמר רשב"ג תמן לו דמיה אלמלא סבירא ליה לרשב"ג דנתינה זעל כרחו הויה נתינה ואל"ת היכי קאמר רבא הכא דלא הויה נתינה וי"ל דלרעא מיירי התם דלמנה רשב"ג תמן לו דמיה מדעתיה קאמר ואפילו הכי לרבנן איצטלימו דוקא קאמר ואינה מגורסת והאי צע"כ דהתם אינה אליבא דרבא דלרעא דואי אליבא דרבנן אפילו מחולין לך נמי ומני ואם תאמר לרעא דס"ל דאפילו צעיר לא הויה נתינה ע"כ אי"כ למה היה ללוקח לתמון למינח לא מקבילנא ואלא לא הויה נתינה והחליטו לו אחר י"ב חדשים וי"ל דאם היה צעיר היה צוט ממנו לא לא היה מקבל ואל"ת משמע דלרעא אפילו צעיר ע"כ לא הויה נתינה והלא תתקן הלל לא היטה כי אם שלא בפניו וכי איצטרך ליה להלל לתקוני שאל פפא וי"ל דמטעם דהויה נתינה כדמחקיק ליה רב פפא וי"ל דמוכח הכי דאם איתא דצפניו הויה נתינה זעל כרחו לא הויה נתינה זעל כרחו הויה חולש מעותיו לנשכה דהא אפשר לזכות לו ע"י אחר אלא שמע מינה מדאיצטרך ליה להלל לתקן נתינה זעל כרחו הא בעלמא כו' ורב פפא דאתקף ליה לית ליה האי סברא: חולסית. פירש"י לטול משם אצנים ומנולה לטול משם חול ורשב"ג פירש צ"ב (דף ע"ג). חולסית לטול הימנה זכוכית ומנולה כמו (ברכות דף ט:). מנולה של דגים: אשור' הו' חומה. פירש רש"י לוא כתיב משמע לו ומשמע לא כלומר אין לו עכשיו והיה לו קודם לכן ואינו כן בחומשין מדויקות [ט] כתיב [ט] [לא] באל"ף וקרי בוי"ו [ט] (בבב"א ולא קרי באל"ף) [ט] בא"ה. קאמר. וכי אין עיר מוקפת חומה גמלא ובעבר גמלא אלא גודו ואם תאמר אמאי לא פריך כמו כן אממני' ויש לומר דפריך שפיר אצרייתא לפי שדקדקה וימר דמפרשא דהיא גמלא בגליל וגודו בעבר הירדן:

בתי ערי חומה, והא דלא חייש רבא לוקישיא דרב פפא משום דאם איתא דבע"כ הויה נתינה בפניו נמי שלא בפניו ולא היה הלל מתקן לנשכה, ואי משום לייחודי דוכתא לנתינת המעות אפשר שיכח לו ע"י אחר, ואי"ת ויא לאי שמח נתינה למה היה נטמן, וי"ל משום דמכסין מניה לא היה מקבלם, או היה יא שמא יכפוחו ב"ל לקבל. ה"ה רש"י ז"ל:

זעל כרחו. שהטילתם צביתו כי ה"ג דתקין הלל צמתני': שאל בפניו. כגון זה שהיה נטמן ומשום דתמתי לרעיותא איכא דשלא בפניו הוא זעל כרחו הוא משום הכי איצטרך ליה להלל לתקוני: מאי דאיצטרך ליה ספק. ואי הויה נמי לוקח התם ולא הויה צעי לקבולינהו הויה איצטרך להלל לתקוני זעל כרחו תהיו נתינה: י"א גמ' גיט. וקס הצית אשר צעיר (ויקרא כה): מנדלות. [ט] משטי"ר וקצועה בקרקע: ס"ל גיט. והני דלעיל דמו לצית: חולסית. מקום [ט] שאינו ראוי לזריעה איכא צינייהו דשדות ממש לא קאמר רבי מאיר דהא צית כתיב ציה אלא חולסית ומנולה קמרצי דדמו לצית דלאו זעל זריעה נינהו וראויין לצנין [ז] צית חולסית לטול משם אצנים ומנולה לטול [ט] מן חול ורבי יהודה סבר כשדות דמו: והסניא. צנימותא: כפשיטא דקרא. לחזין צבית צמוך חומה וקאמר צמומה היא יושבת כלומר צעיר חומה היא יושבת: מתני' שגנותיה חוממה. שאל הקיפוח שגנותיה אלא הקיפוח צביתם ותכופות הצבית זו לזו כחומה: שאל חזירי. שכלל אתם ואתם שני בתים מיקרא עיר: קלר. שם עיר קטנה שמתוך לציפורי: גמ' שור איגר. שגנותיה חוממה: לוא חומה לוא כתיב משמע לא ומשמע לו כלומר אין לו עכשיו והיה לו חומה קודם [ט] הויה נמי צית חלוט צהו: מאי קאמר. וכי אין עיר מוקפת חומה בגליל אלא גמלא ובעבר הירדן אלא [ט] גודו: עד

שיחין ומערות ואפילו שדות ת"ל אשר בעיר ואלא הא כתיב בית אומר רב חסדא אומר רב קטינא [ה] חולסית ומצולה איכא בינייהו והתניא חולסית ומצולה [ג] ר"מ אומר כבתי ר' יהודה אומר כשדות: בית הבנוי בחומה ר' יהודה אומר אינו כבתי ערי חומה [וכו']]: אומר רבי יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו [ה] ותורידם בחבל בעד החלון כי ביהת בקיר החומה ובחומה היא יושבת [ז] (ר"מ) [ר' שמעון] סבר כפשיטא דקרא ור' יהודה סבר בחומה היא יושבת ולא בעיר חומה: מתני' עיר שגנותיה חוממה ושאינה ימוקפת חומה מימות יהושע בן נון אינה כבתי ערי חומה ואלו הן בתי ערי חומה ישלש חצרות של שני בתים [ה] מוקפת חומה מימות יהושע בן נון כגון קצרה הישנה של ציפורי וחקרה של גוש חלב וירפת הישנה וגמלא [ה] וגודו וחדיר [ה] ואונה וירושלים וכן כיוצא בהן: גמ' [ה] ת"ר חומה ולא שור איגר סביב פרט למטבריה ישימה חוממה [ה] רבי [ה] אליעזר בר יוסי אומר אשר [ט] לוא חומה יאע"פ שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן: ואלו הן בתי ערי חומה כו': תנאי גמלא בגליל וגודו בעבר הירדן וחדיר [ה] ואונה וירושלים ויהודה מאי קאמר אומר